

DIN CARLINGA AVIONULUI ÎN CELULA ÎNCHISORII. BIOGRAFIA AVIATORULUI CONSTANTIN AGARICI

Rezumat: Plasat într-un con de umbră, poate nemeritat, de către vărul său, Horia Agarici, cel cunoscut drept „vânătorul de bolșevici” sau „salvatorul Constanței”, Constantin Agarici a fost, ca și ruda lui, un excelent pilot care a zburat sub cocarda tricoloră pe frontul de răsărit. Participarea la cel de-al Doilea Război Mondial a fost doar un capitol dintr-o biografie mult mai complexă și, din păcate, tragică. Implicat după anul 1945 în activitatea Misiunilor Militare Britanice, Constantin Agarici a colaborat cu ofițerii de informații ai serviciilor secrete occidentale. Demascat și arestat, fostul aviator a cunoscut o pedeapsă de închisoare lungă și grea ca deținut politic în România comunistă. Eliberat în 1964, Constantin Agarici a purtat până la sfârșitul vieții ștampila unui fost deținut politic. După 1989, memoria sa a rămas oarecum în umbră, atât ca urmare a renașterii mitului vărului său, cât și a importanței pe care a dobândit-o memoria mamei sale, care a primit distincția „Drepti printre Națiuni” pentru curaj, în urma acțiunilor întreprinse în vara anului 1941.

Cuvinte-cheie: aviator, spionaj, închisori, deținuți politici.

Constantin Agarici s-a născut la 27 iulie 1912, în comuna Dămieniști din județul Roman, într-o familie cu dublă ascendență boierească. Tatăl său, Ion Agarici, s-a născut în 1880 și fusese unul dintre marii proprietari de pământ din Moldova, statut care l-ar fi plasat în mod firesc mai aproape de grupul conservatorilor. Cu toate acestea, Ion Agarici nu doar că s-a înscris în Partidul Național Liberal, ci s-a și remarcat drept unul dintre cei mai devotați și activi susținători din estul țării ai Brătienilor, fiind primar și prefect de Roman, precum și membru în Camera Deputaților. Mama sa, Viorica Maria Ecaterina Ana Văsescu, se trăgea dintr-o familie boierească cu moșii în zonele Botoșani și Roman, fiind, totodată, rudă apropiată a lui Vasile Morțun, unul dintre liderii mișcării socialiste românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cei doi

* Expert în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, e-mail: lucianflorin.vasile@gmail.com

soți au avut trei copii: Gheorghe¹, născut în 1911, Constantin (sau Costăchel), în 1912, și Vasile.

Perioada imediat următoare Primului Război Mondial a însemnat decăderea familia Agarici. La fel ca în cazul multor altor familii de moșieri, un rol important în diminuarea puterii sociale și economice l-a reprezentat reforma agrară, prin care o bună parte a pământurilor au fost expropriate și împărțite țăranilor, familia Agarici păstrând numai moșia Bătrânești din Roman, pe care o dădea periodic în arendă². Însă mult mai dureroasă a fost dispariția neașteptată a lui Ion Agarici, la 15 mai 1927, pe un pat de spital din Iași, ca urmare a unei operații de apendicită efectuată prea târziu pentru a mai putea fi salvată viața pacientului³. Fostul politician liberal a murit astfel la numai 47 de ani, fiind înmormântat la Cimitirul Eternitatea din Roman⁴.

Viorica Agarici nu s-a mai recăsătorit niciodată, hotărând să își dedice viața comunității și ajutorării semenilor săi. De altfel, la scurt timp după moartea soțului, femeia a făcut donații semnificative către școlile și orfelinatele din apropierea Romanului și s-a implicat în modernizarea edilitară a orașului, inclusiv ca membru al consiliului local⁵. Însă funcția care avea să-i definească biografia a fost cea de președintă a filialei Roman a Societății Crucea Roșie, poziție dobândită încă de la mijlocul anilor 30⁶. Dacă în primii ani s-a aplecat cu precădere asupra nevoiașilor din interiorul comunității, declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial a adus asociația în fața unor situații-limită neașteptate. Mai întâi, în 1939, Viorica Agarici a coordonat sprijinul din partea filialei Roman pentru refugiații polonezi sosiți în primele zile ale lui septembrie⁷. Dar marea provocare avea să vină în ziua de 3 iulie 1941, atunci când a descoperit în gara Roman un tren plin cu evrei deportați din Iași cu destinația lagărul de la Călărași, din sudul țării. În ciuda interdicției de a-i ajuta pe cei închiși în vagoane și fără să se sperie de amenințările santinelelor înarmate care îi păzeau, Viorica Agarici și-a folosit prestigiul moral și autoritatea pe care o avea pe plan local pentru a determina autoritățile să o lase să-i ajute pe cei închiși. Astfel, după câteva ore de cereri

¹ Gheorghe (uneori George) Agarici s-a născut la 28 martie 1911, în București. Absolvent de drept, căsătorit și având doi copii, fără să fi fost încadrat politic, Gheorghe Agarici a fost arestat la 14 octombrie 1950 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare” („fiind funcț. la uzinele lui Aușnit (sic!) a trimis inf. Americanilor despre situația economică a țării (sic!) noastre”). A fost închis la Aiud, Pitești, Văcărești, Jilava și Dej, fiind eliberat la 28 iulie 1964, ca urmare a Decretului 411/1964. Informații din fișele matricole penale din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (în continuare ANP).

² „Viitorul”, nr. 5924, 20 noiembrie 1927, p. 2.

³ „Dimineața”, nr. 7347, 18 mai 1927, p. 8.

⁴ „Viitorul”, nr. 5765, 18 mai 1927, p. 2.

⁵ „Dimineața”, nr. 10333, 1 octombrie 1933, p. 6; Dimineața, nr. 11060, 5 octombrie 1937, p. 8.

⁶ „Viitorul”, nr. 8787, 24 aprilie 1937, p. 2.

⁷ „Universul”, nr. 266, 28 septembrie 1939, p. 10.

și discuții, i s-a permis să deschidă ușile vagoanelor și, alături de colegile sale din filiala Societății Crucea Roșie, să le dea apă și alimente evreilor plecați cu cinci zile în urmă din Iași. Pentru mulți dintre aceștia, ajutorul primit ca urmare a eforturilor uriașe depuse de Viorica Agarici a reprezentat diferența dintre viață și moarte. În biografiile apărute după 1989, s-a considerat că gestul său curajos ar fi atras represalii din partea regimul Antonescu, care ar fi impus demiterea ei de la conducerea Societății Crucea Roșie⁸. Fără a elimina cu totul această posibilitate, există totuși un decalaj temporal semnificativ: Viorica Agarici a părăsit, într-adevăr, funcția de președinte al filialei Roman a Crucii Roșii, însă abia în primăvara lui 1943, la aproape doi ani de la protestul său în sprijinul evreilor deportați⁹; ba mai mult de atât, la începutul lui 1943, aflându-se încă la conducerea asociației, era semnalată colaborând cu Consiliul de Patronaj al Mariei Antonescu¹⁰.

Și fiii săi au avut, de asemenea, destine ulterioare remarcabile. Cel care i-a rămas o vreme alături a fost mezinul, Vasile Agarici, care, după ce a absolvit Dreptul, a fost numit mai întâi substituit de procuror, și apoi procuror deplin, în orașul natal¹¹. Ulterior, a făcut o școală de ofițeri cu termen redus, pe care a absolvit-o cu gradul de sublocotenent de artilerie¹², iar după război s-a stabilit în București, unde a lucrat o lungă vreme la Uzina Laromet. Ceilalți băieți s-au stabilit în capitală încă din perioada interbelică și, până la un punct, au avut parcursuri complet diferite. Chiar dacă ar fi vrut să urmeze Politehnica, George Agarici a absolvit dreptul și s-a angajat ca funcționar, făcând parte din comitetele de administrație ale unor mari firme precum Societatea Imobiliară a Finanței și Marii Industrii (AFIM)¹³ și devenind unul dintre confidenții industriașului Max Auschnitt. Cel mai spectaculos a fost, fără îndoială, destinul fiului mijlociu, Constantin Agarici: la vârsta de cinci ani a fost separat de familia sa, fiind luat de bunicii săi care s-au refugiat în Marea Britanie. După ce a absolvit cursul primar la o școală britanică, a revenit în țară în 1923 și a urmat liceul la Roman și Politehnica din Timișoara, iar după absolvirea acesteia, în 1933, a decis să devină ofițer de carieră. După un an la Școala de Ofițeri de Rezervă în Artilerie, a schimbat arma și, în 1934, a fost admis la Școala Pregătitoare de Ofițeri de Aviație, pe care ar fi finalizat-o, probabil, mai devreme dacă în 1936 nu ar fi fost suspendat câteva luni pentru că nu a

⁸ Petru Clej, „Drepti între popoare: 3. Viorica Agarici – a salvat evrei din Trenurile Morții”, în RFI România, 24 februarie 2021, <https://www.rfi.ro/reportaj-rfi-130982-drepti-intre-popoare-3-viorica-agarici-salvat-evrei-din-trenurile-mortii>, accesat în data de 27 martie 2023.

⁹ „Universul”, nr. 95, 7 aprilie 1943, p. 5.

¹⁰ „Universul”, nr. 30, 1 februarie 1943, p. 8.

¹¹ „Universul”, nr. 1, 1 ianuarie 1939, p. 18; România – Provincie, nr. 421, 2 august 1939, p. 8.

¹² „Curentul”, nr. 4361, 3 aprilie 1940, p. 8.

¹³ „Argus”, nr. 9377, 16 august 1944, f. 2.

respectat protocolul și a zburat numai în cămașă, fără echipamentul adecvat¹⁴. Cu toate acestea, la finalizarea studiilor, în 1937, a fost înălțat la gradul de sublocotenent¹⁵ și încadrat în Flotila 1 Bombardament. Cariera sa a fost aproape să se încheie brusc din cauza unui accident de automobil: în martie 1939, mașina condusă pe șoseaua București-Ploiești de către Constantin Agarici a lovit mortal pe un țăran originar din comuna Gruiu¹⁶. Judecat la Tribunalul Militar, aviatorul a beneficiat de clemența judecătorilor, care l-au condamnat doar la o amendă, invocând numai „imprudența”¹⁷ conducătorului auto, precum și faptul că acesta a despăgubit familia victimei cu o sumă importantă. Astfel, Constantin Agarici a rămas în cadrele active ale Aeronauticii Regale Române, fiind avansat la gradul de locotenent la 8 iunie 1940¹⁸, de ultima sărbătoare a Restaurației Carliste.

Cel care (aproape) l-a predat pe Antonescu sovieticilor

Intrarea României în Al Doilea Război Mondial a însemnat pentru Constantin Agarici participarea la campania militară din est, unde s-a remarcat drept unul dintre cei mai capabili și îndrăzneți aviatori. Totuși, numele său avea să fie însă eclipsat de cel al vărului său, Horia Agarici¹⁹, care s-a remarcat prin acțiunile sale temerare din primele zile ale războiului, când a înfruntat aviația sovietică venită să atace portul Constanța. De altfel, evenimentele de la malul mării au dus și la apariția unui melodii la modă în 1941, având celebrele versuri „a plecat la vânătoare Agarici / A plecat ca să vâneze bolșevici”²⁰. În schimb, Constantin Agarici a fost implicat în numeroase misiuni de pe frontul de răsărit, fiind decorat cu Crucea de Aur a

¹⁴ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), Fond Penal, dosarul 10677, vol. 5, f. 37.

¹⁵ „Universul”, nr. 185, 8 iulie 1937, p. 6.

¹⁶ Într-o declarație din 1951, Constantin Agarici va rememora incidentul: „veneam de la Brașov cu mașina mea împreună cu dna Lucia Lascu (sora mătușei mele prin alianță, Ana Rusovici) și la un moment dat depășeam o căruță încărcată, când, din căruță, a sărit în șosea în fața mea un om; am încercat să-l ocolesc, dar am reușit numai parțial, deoarece l-am lovit în cap cu marginea parbrizului. Am oprit și am constatat că murise pe loc”. ACNSAS, Fond Penal, dosar 10677, vol. 5, f. 15.

¹⁷ „Curentul”, nr. 3952, 2 februarie 1939, p. 4

¹⁸ „Universul”, nr. 155, 8 iunie 1940, p. 3

¹⁹ Horia Agarici s-a născut la 6 aprilie 1911 la Lausanne, în Elveția. A absolvit Școala Militară de Aviație de la Cotroceni, în 1933, și a fost încadrat în Aviația Regală Română. În 1941, a doborât o serie de avioane sovietice venite să bombardeze Constanța. A murit în 1982, la Constanța. Florian Bichir, *Horia Agarici, vânătorul de bolșevici. Viața unui aviator în Arhivele Securității*, Editura Militară, București, 2020, *passim*.

²⁰ Titlul original al piesei era „A plecat la vânătoare Agarici”, fiind creația lui Gherase Dendrino.

Virtuții Aeronautice cu Spade²¹, prin Înaltul Decret Regal nr. 2840/11 octombrie 1941:

„Locotenentului aviator Agarici Constantin a executat 37 de ieșiri pe front. La 9 august 1941, făcând parte dintr-o escadrilă ce făcea protecția trupelor terestre, este atacat de 18 avioane de vânătoare inamice. Angajează lupta și, fiind rănit, aterizează în bune condițiuni.”²²

Vitejia sa pe frontul de răsărit avea să fie răsplătită din nou, prin Înaltul Decret Regal nr. 1609/11 iunie 1943, atunci când Constantin Agarici a primit a doua baretă la Crucea de Aur a Virtuții Aeronautice cu Spade, „pentru curajul și îndrăzneala dovedite în timpul celor 27 misiuni de vânătoare pe frontul Stalingrad și Don, susținând două lupte aeriene cu vânătoarea inamică și la un atac la sol a fost rănit”.

Activitatea sa combatantă avea să se încheie totuși după a doua decorare, căci, în vara lui 1943, Constantin Agarici a fost transferat la o escadrilă din țară, având rolul de pilot de încercare²³. Pentru tânărul Agarici, transferul a avut și părțile sale bune: împătimit al bridge-ului, își putea acum relua nestingherit serile de joc alături de alte persoane din lumea bună a capitalei. Cu toate că în acte locuia pe strada Polonă, aproape de Biserica Greco-Catolică²⁴, aviatorul petrecea mult timp și la locuința fratelui său Gheorghe, de la etajul șase al unui bloc modernist de pe Calea Victoriei, nu departe de Piața Amzei. De altfel, relația dintre cei doi frați era una foarte strânsă și se baza pe o încredere deplină. Atât de puternic era acest sentiment de loialitate față de celălalt, încât, undeva în a doua jumătate a lui 1943, Gheorghe i-a propus lui Constantin să-l scoată din țară, cu ajutorul unui avion pe care să-l piloteze chiar el, pe industriașul evreu Max Auschnitt. Oricât de tentantă ar fi fost oferta, din punct de vedere material, un asemenea gest ar fi echivalat cu un act de dezertare, astfel că Agarici a refuzat-o²⁵.

În schimb, Constantin Agarici putea comite un act și mai grav în primăvara anului următor, când a fost însărcinat cu pilotarea avionului cu care mareșalul Ion Antonescu urma să viziteze linia frontului din nord-estul Moldovei. Episodul avea să-l însoțească pe Agarici de-a lungul vieții sale, fiind una dintre poveștile cu largă circulație peste câțiva ani, în rândul deținuților politici din România. Avionul care îl ducea pe conducătorul statului în zona liniei de front urma să fie escortat de două avioane de vânătoare românești, dar care trebuiau să păstreze o oarecare distanță, pentru a nu atrage atenția antiaerienei sovietice asupra aparatului pilotat de Agarici.

²¹ „Curentul”, nr. 4884, 20 septembrie 1941, p. 7.

²² „Monitorul Oficial” (Partea I) nr. 249, 20 octombrie 1941, p. 6422.

²³ ANCSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 5, f. 28.

²⁴ „Curentul”, nr. 5754, 23 februarie 1944, p. 6.

²⁵ ANCSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 5, f. 28.

Până la un punct, misiunea s-a desfășurat fără incidente, numai că, intrând într-un plafon de nori, avionul în care se afla mareșalul Antonescu s-a separat de escorta sa și, când a ieșit din nori, a fost încadrat de explozii ale proiectilelor trase de jos. A fost momentul în care Constantin Agarici și-a dat seama că, din cauza unei erori de navigație, trecuse linia frontului și se afla, de fapt, în spatele pozițiilor sovietice, fiind în pericol de a fi doborât, ceea ce ar fi dus la capturarea sau moartea conducătorului statului român. Așa că a tras repede de manșă și a revenit în spațiul controlat de trupele române, aterizând în siguranță pe aerodromul de pe care decolase cu câteva zeci de minute mai devreme²⁶. Ulterior, Agarici a susținut că, de fapt, nu ar fi ajuns niciodată în spațiul aerian sovietic, ci că s-ar fi aflat exclusiv deasupra *no-mans-land*-ului, însă eroarea sa a provocat o puternică reacție din partea lui Antonescu:

Mareșalul atunci mi-a făcut o morală severă spunându-mi „gândește-te ce succes ar fi fost pentru inamic dacă ar fi capturat pe Conducătorul Statului Român. Seara la Bacău, în fața tuturor ofițerilor adunați la aerodrom ca să-l aștepte, i-a făcut o morală severă Comandorului Mândăchescu, comandatul aero-aviației, că îi pune la dispoziție asemenea pilot și de ce nu m-a trimis mai întâi să recunosc terenul (...) Faptei în sine, mai ales că nu se întâmplase nimic, nu i-am dat o importanță prea mare, dar îmi era foarte rușine că devenisem de râsul întregii Aviații că mă rătăcisem (...) și tocmai în județul Roman, dar totuși cam demoralizat fiindu-mi frică de consecințe, întrucât auzisem că mareșalul în aceeași seară, când a aterizat la Băneasa, ar fi declara „aviația mă trădează” (generalul Jienescu a vrut să mă dea afară din Armată, lucru care nu s-a întâmplat grație comandatului meu de escadrilă decedatul cpt. Moțoiu care m-a susținut cu tărie și am fost numai mutat disciplinar la Flotila 1 Vânătoare)²⁷.

Astfel, Constantin Agarici a fost transferat la comanda Escadrilei 57 Vânătoare din Grupul 7 al Flotilei 1, staționată la Boteni. Din cauza deteriorării situației militare din Moldova, escadrila sa a fost relocată la mijlocul lui august la Roman, acolo unde a fost surprins, după câteva zile, de evenimentele de la 23 august. Imediat după schimbarea de alianță, avioanele de vânătoare au fost relocate pe aerodromul Popești-Leordeni, din sudul capitalei, intrând în acțiune din 25 august împotriva aparatelor de zbor ale Luftwaffe trimise să atace Bucureștiul. După respingerea cu succes a trupelor germane, au urmat câteva zile de tensiune în care se aștepta sosirea iminentă a

²⁶ Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. 2, Editura Humanitas, București, 1999, pp. 166-168.

²⁷ ACNSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 5, f. 277.

Armatei Roșii. În acel context, Constantin Agarici a primit pentru a doua oară propunerea de a fugi din țară: ofițerul Mircea Țaicu, doctorul unității de aviație, i-a propus să alimenteze un aparat Junkers capturat de la foștii aliați și, alături de o a treia persoană, să fugă în Turcia, unde acel enigmatic pasager ar fi avut rezerve materiale care le-ar fi asigurat tuturor celor trei un trai liniștit timp de mulți ani. Și de această dată, Agarici a spus nu, preferând să rămână în România.

Sursă a serviciilor secrete occidentale

În primăvara lui 1945, având în vedere că vorbea fluent engleză de pe vremea studiilor primare, Constantin Agarici a fost numit de către Marele Stat Major Român în postul de ofițer de legătură pe lângă Misiunea Militară Britanică. În contextul instaurării guvernului pro-comunist al lui Petru Groza, dar și având o pregătire militară similară, Agarici s-a împrietenit cu comandorul Turner, șeful secției aeronautice a misiunii, care i-a cerut ulterior să-i furnizeze diferite informații despre situația internă, propunere pe care fostul pilot a acceptat-o fără rezerve. Astfel, în lunile următoare, i-a transmis date despre echipamentul și mișcările trupelor sovietice, despre starea rețelei feroviare și despre situația aviației românești, de la tipul aparatelor de zbor disponibile la aerodromuri și până la organizarea personalului²⁸. Ulterior, pentru a-și completa informațiile și a obține unele noi, Constantin Agarici și-a construit o pseudo-rețea de surse, primul racolat fiind prietenul său Mihail Iotta²⁹, care, lucrând ca inginer CFR, avea acces la date despre transporturile feroviare efectuate de partea sovietică. Iotta s-a dovedit un colaborator loial și constant, cei doi având întâlniri regulate la locuința lui Agarici, datele obținute fiind transmise ulterior lui Turner. În plus, Iotta a fost și cel care a ascuns o valiză a fostului aviator în care se aflau patru pistoale și alte patru puști de vânatoare, din iunie 1948 până în vara anului următor, când geamantanul a fost preluat de Paul Grigorescu³⁰, un prieten al familiei Agarici³¹. O altă piesă a pseudo-rețelei sale informative a fost comandorul

²⁸ Ibidem, vol. 1, f. 56.

²⁹ Mihail Barbu Iotta s-a născut la 27 februarie 1912 în Turnu-Severin și era de profesie inginer CFR. A fost arestat la 24 iulie 1950 și condamnat la 20 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare”. A fost închis la Jilava, Aiud, Nistru, Pitești, Târgu Ocna, Dej și Gherla fiind eliberat la 30 iulie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

³⁰ Paul Grigorescu s-a născut la 10 iulie 1910 în comuna Pietroșița, județul Dâmbovița și a absolvit Școala de Agronomie. A fost arestat la 28 februarie 1951 și condamnat la cinci ani închisoare corecțională pentru „răspândire de știri false”. A fost închis la Jilava, Poarta Albă și Valea Neagră, fiind eliberat la 17 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

³¹ ACNSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 1, f. 59.

Mihai Bosoancă³² de la care primea lunar cifrul secret utilizat de aviația românească în comunicații interne privind condițiile meteorologice³³. Nu este întrutotul clar care au fost relațiile cu comandorul Costel Nicolau, fost atașat militar la Londra, căruia Constantin Agarici i-a facilitat o întrevedere cu Turner. Se pare că Nicolau și Turner au stabilit să conlucreze, dar cel mai probabil pe o filieră directă, fără ca datele să mai treacă pe la Agarici.

Nu a fost, de altfel, singurul canal de comunicații cu structurile secrete britanice. În vara lui 1945, Agarici a fost abordat de către Gheorghe Polizu-Micșunești³⁴, vechiul său prieten de la Jockey-Club³⁵, care i-a propus să fie omul său de legătură cu maiorul Tom Hogg, șeful celei informative din cadrul Misiunii Militare Britanice la București. Cererea venea dintr-un considerent cât se poate de practic: Agarici lucra în cadrul reprezentanței militare și eventualele contacte cu Hogg nu ar fi atras atenția, pe când Polizu-Micșunești nu avea nicio calitate oficială sub care să păstreze o legătură cu reprezentantul britanic. Dacă în cadrul relației cu Turner, Agarici era pionul principal din partea românească, în cazul Hogg era numai un om de legătură, dar, chiar și în aceste condiții, fostul pilot a acceptat oferta, achitându-se conștiincios de sarcinile sale timp de câteva luni, mai exact până la sfârșitul lui 1945, când ofițerul britanic a fost nevoit să părăsească țara. Din acel moment, relația dintre Polizu-Micșunești și Agarici s-a inversat, primul devenit doar unul dintre informatorii fostului pilot care, după ce își centraliza datele, le transmitea lui Turner.

Activitatea informativă a lui Constantin Agarici a continuat, în linii mari, până în septembrie 1946, atunci când fostul aviator a cerut scoaterea sa din cadrele active ale Armatei. Astfel, și-a încheiat serviciul în cadrul Misiunii Militare Britanice, poziție care îi oferea deschiderea, dar și acoperirea perfectă pentru operațiunile sale secrete. Din acel moment, Agarici s-a dedicat conducerii unui atelier de reparații auto aflat lângă clădirea Academiei de Înalte Studii Comerciale. Cu toate acestea, Agarici a reușit să rămână în orbita misiunii diplomatice a Marii Britanii, obținând un contract de mentenanță exclusivă a întregului parc auto utilizat de către Ambasada Regatului Unit. În plus, o sursă precum Constantin Agarici nu avea cum să fie pur și simplu abandonată de către structurile britanice, iar vizitele – constante, dar mult mai rare – efectuate de Constantin Agarici la sediul legației vizau nu doar

³² Mihail Bosoancă s-a născut la 21 august 1903 în Turnu-Severin și a absolvit Politehnica. A fost arestat la 29 iulie 1950 și condamnat la moarte pentru „crimă de înaltă trădare”. A fost închis la Jilava, unde a fost executat la 28 februarie 1952. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

³³ ACNSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 1, f. 57

³⁴ Gheorghe Polizu-Micșunești s-a născut la 7 noiembrie 1901 în București. A fost arestat la 24 iulie 1950 și condamnat la moarte pentru „crimă de înaltă trădare”. A fost închis la Jilava, unde a fost executat la 28 februarie 1952. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

³⁵ „România Liberă”, nr. 2139, 12 august 1951, p. 2.

perfectarea legăturilor comerciale, ci și transmiterea diferitelor informații sociale, economice și politice pe care acesta le afla între timp. Colaborarea informativă a cunoscut chiar și momente similare cu cea din timpul lui Turner. Astfel, în primăvara lui 1947, Constantin Agarici ar fi fost abordat de către un anume căpitan Klinghardt care i-a cerut „un tabel cu organizarea și încadrarea aeronauticii” românești. Cum însă fostul aviator părăsise structurile propriu-zise ale aviației de peste doi ani de zile, fostul ofițer de legătură a apelat la comandorul Mircea Pătru³⁶, care fusese recent înlăturat din Subsecretariatul de Stat al Aviației și care, astfel, încă avea informații actualizate. Informat despre cine și de ce cere acele informații, Pătru a acceptat colaborarea, realizând sinteza despre aviația română, document care a fost preluat de către Agarici și predat, în cele din urmă, căpitanului englez³⁷.

Într-o vreme în care legăturile cu occidentul erau din ce în ce mai limitate și mai periculoase, poziția lui Agarici de director al companiei care asigura mentenanța mașinilor ambasadei britanice atrăgea, fără îndoială, atenția. Așa se face că, la începutul lui 1948, Constantin Agarici a fost abordat de către Otmar Kindl, o mai veche cunoștință, care, i-a propus să-i furnizeze o serie de informații despre noua armată a Republicii Populare Române. Cum îl cunoștea pe Kindl și era convins de atitudinea sa anticomunistă, Agarici a acceptat, iar datele au fost transmise unui maior Ramsden din cadrul ambasadei britanice. De altfel, maiorul Ramsden a fost unul dintre principalii oameni de încredere pe care Constantin Agarici se baza pentru a-și salva o parte din averea ce putea fi confiscată de noile autorități. Imediat după stabilizarea monetară din august 1947, prin intermediul unchiului său, Alexandru Văsescu³⁸, care era angajat în cadrul Legației, Agarici i-a transmis lui Ramsden spre păstrare un plic cu 320 de dolari și 350 de franci elvețieni pe care altfel ar fi trebuit să-i predea către stat. Cum între timp Văsescu a fost

³⁶ Mircea Pătru s-a născut la 6 august 1909, în comuna Ciupercenii-Vechi din județul Dolj. Absolvent al liceului militar „D.A. Sturdza” din Craiova, a urmat Școala Militară de Artilerie din Timișoara, schimbându-și specializarea în aviație. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a participat la luptele de pe ambele fronturi, fiind decorat cu ordinele „Coroana României” și „Steaua României”. A activat în cadrul SIMRE între 1949-1954, iar ulterior s-a stabilit în SUA, unde a colaborat cu CIA. A murit la 17 iulie 1987. Dumitru Dobre, *Personalități ale exilului militar românesc*, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, Editura Militară, București, 2008, pp. 152-154. ACNSAS, Fond Informativ, dosarul 818231, volumele 1-4, passim. Lucian Vasile, *Viața de agent secret în exil. Biografia lui Mircea Pătru*, în „Arhivele Totalitarismului”, INST, nr. 3-4/2020, pp. 36-52.

³⁷ ACNSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 1, f. 58.

³⁸ Alexandru Văsescu s-a născut la 30 aprilie 1897 în București și era ofițer de carieră. A fost arestat la 24 martie 1948 și condamnat la 25 de ani muncă silnică pentru „înaltă trădare” („a dat informații politice și economice englezilor”). A fost închis la Jilava, Aiud, Pitești, Dej și Gherla, fiind eliberat la 17 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

arestat, iar contractul de mentenanță auto putea fi oricând suspendat ori chiar anulat de către regimul comunist, Agarici risca să-și piardă orice contact cu Ramsden și, implicit, să nu-și mai poată recupera plicul cu valută străină. Așa că în primăvara lui 1948 i-a cerut maiorului britanic să i-l înapoieze, iar apoi, în ciuda riscurilor, a schimbat banii pe înfloritoare, dar periculoasa piață neagră.

Colaborările informative ale lui Constantin Agarici nu s-au limitat numai la cele cu ofițeri sau reprezentanți ai structurilor secrete britanice, ci au vizat și canalele secrete ale serviciilor franceze. Stabilirea contactului cu acestea din urmă s-a petrecut în toamna lui 1948, când, primindu-l în vizită pe prietenul său Radu Cesianu, acesta i-a propus să intre în legătură cu colonelul Serge Parisot³⁹, atașatul militar al Ambasadei Franceze la București. Fără să bănuiască vreun moment că Cesianu este sursa „Rudy”, fostul pilot a acceptat imediat, iar peste câteva zile, cei doi bărbați treceau pragul misiunii diplomatice de pe strada Biserica Amzei. Pentru a păstra conspirativitatea, fiecare dintre ei avea, oficial, câte un alt motiv pentru a vizita ambasada: Cesianu s-ar fi interesat de obținerea unei vize pentru soția sa, în timp ce Agarici ar fi avut de rezolvat câteva formalități birocratice referitoare la repararea unor autovehicule ale legației în atelierul mecanic pe care îl conducea⁴⁰. În realitate, odată intrați în clădire, cei doi au cerut o audiență la Parisot, care i-a primit imediat. Timp de mai bine de o jumătate de oră, atașatul militar și fostul pilot au discutat despre situația aerodromurilor din țară, pe care Agarici le cunoștea din vremea serviciului activ în cadrul Aeronauticii Regale, date pe care Parisot și le-a marcat pe hartă. La finalul întrevederii, oficialul francez i-a cerut lui Constantin Agarici să-i mai furnizeze orice informații ar considera că sunt de interes pentru Paris, propunere pe care românul a acceptat-o cel puțin formal. Cu toate acestea, Agarici și Parisot nu aveau să se mai întâlnească niciodată.

În plan personal, pentru Constantin Agarici situația se deteriorase rapid, după cum avea chiar el să-și amintească într-o declarație ulterioară:

”În iulie 1948 un delegat al Ministerului Silviculturii a venit ca să rechiziționeze garajul (fără utilaj), i-am expus că reparăm și garăm mașinile Legației Britanice și în același timp am rugat și Legația să intervină; am scăpat de rechiziție de data aceasta; însă la 2 august 1948 au venit delegații Ministerului Minelor și Petrolului cu ai Ministerului de Interne și au rechiziționat tot utilajul după inventar.”⁴¹

³⁹ Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Aventurile unui atașat militar francez în România populară*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană”, serie nouă, volumul IV, 2005, pp. 103-124.

⁴⁰ ACNSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 1, f. 55.

⁴¹ Ibidem, vol. 5, f. 21.

Ba mai mult, peste câteva luni și firma propriu-zisă avea să fie rechiziționată⁴², Constantin Agarici fiind disponibilizat. Nu este de mirare că, în acest context impredictibil și periculos, fostul pilot a început să se gândească la posibilitatea de a fugi din țară, având unele discuții în acest sens cu fratele său Gheorghe, în apartamentul unde locuiau cei doi. Gheorghe Agarici ar fi trebuit să se intereseze de o rută clandestină prin Constanța, în timp ce Constantin Agarici avea rolul de a identifica o modalitate de a-și face un rost la Paris ori chiar în Palestina⁴³.

Disponibilitatea neașteptată a fratelui său venea ca urmare a ostracizării pe care acesta o suferise în lunile anterioare, căci, după naționalizarea firmelor lui Auschnitt, Gheorghe Agarici devenise funcționar la Ministerul Industriei, fiind ulterior concediat pentru simplul motiv că avea originea socială nepotrivită. Totuși, destinul îi pusese pe tavă fostului ofițer de aviație două șanse de a fugi din țară: odată în 1943, iar a doua oară un an mai târziu. A treia oportunitate, abia cea pe care ar fi vrut să o fructifice, nu avea să mai vină niciodată.

Rămas șomer și fără protecția reprezentanței britanice, Constantin Agarici s-a străduit să-și găsească un loc de muncă, reușind în aprilie 1949 să se angajeze ca șofer personal al doamnei Engler, văduva unui important comerciant interbelic de pompe industriale. Nici afacerile femeii nu mergeau prea bine în noua economie centralizată, astfel că după trei luni s-a văzut din nou disponibilizat. Refuzând parcă cu încăpățănare să devină angajat la o unitate de stat, Agarici a găsit un post de șofer la Garajul Eftimiu, însă și acesta s-a închis la începutul lui 1950, o dată cu naționalizarea sa.

Experiența carcerală

Cu toate că activitatea în folosul serviciilor secrete britanice a fost cea mai consistentă parte a implicării sale în lumea tenebroasă a spionilor și spionajului, scurta colaborare cu Serge Parisot a fost, de fapt, ceea care l-a adus pe Constantin Agarici în atenția Securității care urmărea să aresteze toate contactele informative ale atașatului militar francez și să formeze un lot de inculpați pentru „crimă de înaltă trădare”. Agarici a fost reținut la 24 mai 1950⁴⁴, în același timp cu celelalte persoane din lot (multe nici nu se cunoșteau între ele), dosarul său fiind repartizat către „tov. Cernea”, numele conspirativ al ofițerului J. Șchiopu. Inițial, fostul ofițer nu a recunoscut că ar fi avut vreo activitate secretă, dar după trei zile de interogatorii extensive, a admis că a furnizat informații francezilor⁴⁵.

Au urmat săptămâni de cercetări marcate de declarații și confruntări, anchetatorii săi descoperind că cel din fața lor lucrase nu doar cu Parisot, ci,

⁴² Ibidem, f. 17.

⁴³ Ibidem, f. 35.

⁴⁴ Ibidem, f. 79v.

⁴⁵ Ibidem, vol. 6, f. 43.

mult mai amplu și îndelungat, cu ofițerii de informații britanici. De-a lungul lunii iunie, Agarici a tot încercat să evite recunoașterea unor aspecte care l-ar fi putut incrimina și mai mult, sau, mai grav, ar fi putut trage după el și pe alți cunoscuți, mai ales că se insista tot mai mult asupra fratelui său, despre care Constantin Agarici afirma că „este foarte adevărat că cel mai bun prieten al meu este el, căci în afară de faptul că suntem frați, locuiesc la el în casă cu mici întreruperi de când s-a căsătorit (1936) și suntem foarte atașați și avem puține secrete unul față de celălalt, totuși nu-mi amintesc și nu cred să-i fi transmis acestea (sunt cinci ani de-atunci)”⁴⁶. Într-un raport periodic asupra modului în care decurgea anchetarea, unul dintre ofițerii de Securitate nota că Agarici ar fi fost „nesincer. Continuă a afirma că «a uitat» tocmai chestiuni importante.”⁴⁷. Primul declic pare să se fi produs la începutul lui iulie 1950, atunci când „a avut o criză nervoasă, cu plâns, provocată de faptul că nu este crezut că a spus tot adevărul și că nu mai are nimic de spus”⁴⁸.

În lunile următoare, Constantin Agarici a părut să-și „amintească” tot mai multe detalii și tot mai multe persoane. Așa cum era, spre exemplu, Mișu Cristescu, căruia îi facilitase schimbarea unor valute, ori Stoenescu, socrul lui Iotta, care avea cunoștință de armele ascunse, ambii fiind arestați ca urmare a declarațiilor sale. Și mai tragic este că, într-o declarație, a povestit cum rugase pe o cunoștință a doamnei Engler, care avea posibilitatea unei călătorii în Occident, să transmită o serie de informații lui Max Auschnitt, care reprezentau, de fapt, o rugămintă a fratelui său. Frate care avea ascunse câteva zeci de monede de aur, Constantin Agarici oferind date clare asupra locului unde fusese îngropate, Securitatea reușind cu ușurință să pună mâna pe ele⁴⁹, dar și să aibă suficiente probe pentru a-l aresta pe Gheorghe Agarici.

La sfârșitul lui 1950, fostul pilot a fost inclus într-un lot foarte eterogen de persoane, care cuprindea funcționari, ingineri, comercianți, dar și câteva personalități precum France Marcovici⁵⁰ (cumnata liderului național-țărănist Corneliu Coposu, dar și o apropiată a lui Parisot) ori Maria Weiss⁵¹, sora lui Vintilă Weiss⁵², enigmaticul deținut politic de la care, se pare, a pornit

⁴⁶ Ibidem, vol. 5, f. 33.

⁴⁷ Ibidem, f. 196.

⁴⁸ Ibidem, f. 177.

⁴⁹ Ibidem, f. 62.

⁵⁰ France Marcovici s-a născut la 2 septembrie 1917 la Odesa și era cumnata lui Corneliu Coposu. A fost arestată la 5 iunie 1950 și condamnată la 25 de ani muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare”. A fost închisă la Jilava, Miercurea Ciuc, Mislea și Văcărești, unde a murit la 20 aprilie 1958.

⁵¹ Maria Weiss s-a născut la 15 noiembrie 1919, la București. A fost arestată la 24 mai 1950 și condamnată la 15 ani de muncă silnică pentru „crimă de înaltă trădare”. A fost închisă la Dumbrăveni, Ploiești, Mislea, Văcărești și Jilava, fiind eliberată la 16 iunie 1956. Informații din fișele matricole penale din AANP.

⁵² Vintilă Weiss s-a născut la 17 martie 1921 în București. A fost arestat la 28 iunie 1950 și condamnat la zece ani de închisoare corecțională pentru „înlesnire trecere

sfârșitul acțiunii violente de la Pitești⁵³. Toți însă aveau ceva în comun: colaboraseră, pe linie informativă, cu Serge Parisot ori cu alți apropiați ai atașatului militar francez, așa că fuseseră reușiți sub eticheta de „problema spionajului francez”⁵⁴.

Procesul a fost gândit, de la bun început, ca exercițiu de propaganda al regimului comunist prin care să se demonstreze că reprezentanțele diplomatice ale statelor occidentale sunt, de fapt, factori destabilizatori și de spionaj îndreptați împotriva Republicii Populare Române. Chiar referatul introductiv de trimitere în judecată, redactat de către maiorul magistrat N. Popescu, afirma că:

„Guvernul francez marshalizat, în tendința lui zadarnică de a menține regimul capitalist muribund, se pregătește pentru provocarea unui al treilea război mondial, alături de guvernul englez și ambele sub patronajul celui al Statelor Unite ale Americii. În scopul de mai sus, pe lângă îndrumarea economiei naționale pe calea producției de război, guvernele francez și englez, prin reprezentanții lor la noi, încearcă și uneori isbutesc până la un punct să organizeze rețele de spionaj în țările de democrație populară, pentru a afla care ar putea fi potențialul de apărare.”⁵⁵

Procesul a debutat în decembrie 1950, lotul fiind judecat la Secția a II-a a Tribunalului Militar București, de către un complet compus din lt. col. Pascal Mihăilescu (președinte), lt. col. Nicolae Pavelescu, maior Sava Lazăr, căpitan Radu Haralambie și locotenent Alexandru Naghy. Dacă majoritatea celor din boxa acuzaților, care se întâlneau acolo pentru prima oară, erau inculpați numai pentru „crimă de înaltă trădare”, Constantin Agarici, aflat la închisoarea Jilava, era învinuit și pentru „delictul de necedare de valute” și pentru „delictul de deținere ilegală de arme”. Astfel, cauza sa a fost disjunsă din dosarul principal și nu a fost judecat alături de ceilalți foști colaboratori ai lui Parisot. Utilizat mai întâi ca martor în procesul lui Polizu-Micșunești⁵⁶, judecarea lui Agarici a avut loc la 27 noiembrie 1951, când a apărut în fața căpitanului magistrat Eduard Csako, președintelui completului Secției II a Tribunalului Militar București, fostul ofițer menținându-și toate declarațiile

frauduloasă frontieră”. A fost închis la Jilava, Gherla și Aiud, data eliberării sale nefiind certă. Informații din fișele matricole penale din AANP.

⁵³ Alin Mureșan, *Pitești, Cronica unei sinucideri asistate*, Editura Manu Scris, Pitești, 2017, pp. 184-189.

⁵⁴ ANCSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 2, f. 436.

⁵⁵ Ibidem, vol. 1, f. 265.

⁵⁶ „România Liberă”, nr. 2139, 12 august 1951, p. 2.

date în timpul anchetei⁵⁷. Verdictul a venit în aceeași zi: prin sentința nr. 1498/27 noiembrie 1951, Constantin Agarici a fost condamnat la muncă silnică pe viață, zece ani de degradare civică, confiscarea averii, precum și la plata a aproape 700 000 de lei, sumă uriașă pentru acea vreme, ca despăgubiri pentru valuta nepredată.

La scurt timp după pronunțare, avocatul lui Constantin Agarici a depus o cerere de recurs pe care a completat-o ulterior cu o argumentație juridică. Potrivit acestuia, faptele erau, într-adevăr, deosebit de grave, însă cerea, pe cât era posibil, clemența judecătorilor, motivând că Agarici oferise acele informații nu din postura de cadru activ al armatei, ci de simplu cetățean; ba mai mult, cum nu mai avea legătură cu domeniul aviatic, datele nici nu ar mai fi fost de actualitate, așadar nu ar fi reprezentat un pericol pentru siguranța statului. Demersul era unul tardiv și fără sorți de izbândă, după cum avea să se vadă la 15 ianuarie 1952, când Curtea Militară de Casare și Justiție a respins recursul ca neîntemeiat⁵⁸.

În prima parte a detenției sale, Constantin Agarici a fost închis la Jilava, de unde a fost transferat în 1952 la Aiud, revenind doi ani mai târziu la Fortul 13 din sudul capitalei. În contextul transformării penitenciarului Pitești într-un centru de detenție pentru cei acuzați de spionaj ori de trădare, Agarici a fost transferat, la mijlocul anilor 50, în închisoarea argeșeană. A fost pedepsit în repetate rânduri, atât pentru unele aspecte minore, precum confecționarea unui ac de cusut sau pentru că fusese prins jucând cărți, cât și pentru acțiuni temerare în sprijinul colegilor săi. Spre exemplu, în februarie 1956, „venind de la bae, a fugit la secret și a vorbit cu ei în altă limbă” și, câteva luni mai târziu, a declanșat o scurtă grevă a foamei, iar anul următor, „s-a urcat pe fereastră și a vorbit cu alți deținuți”⁵⁹. De altfel, Constantin Agarici devenise unul dintre cei mai influenți deținuți din penitenciarul Pitești, fiind cel care, în ciuda tuturor riscurilor, asigura transmiterea informațiilor în rândul colegilor săi. Condamnat, la rândul său, pentru implicarea într-o rețea de spionaj, Ion Popescu-Pera nota că:

”la Pitești, era cunoscut de toată lumea deținuților ca unul din cei mai mari specialiști în organizarea legăturilor între camere așa fel ca să știe cine se găsește în fiecare cameră și mai ales să poată primi și transmite orice fel de știre indiferent dacă este de mică sau mare importanță (...) Este un foarte bun cunoscător al tuturor sistemelor și posibilităților de transmitere prin orice fel de mijloc, prin țevi, prin perete, prin plafon, prin dușumea, prin fereastră, prin fluier, prin alfabetul surdo-

⁵⁷ ANCSAS, Fond penal, dosarul 10677, vol. 1, f. 481.

⁵⁸ Ibidem, f. 494.

⁵⁹ Ibidem, vol. 10, f. 211.

mușilor (...) el este întotdeauna și cel mai apropiat de lumea din care face parte și el, adică din așa zisa lume bună din trecut.”⁶⁰

Ion Ioanid îl caracteriza drept unul dintre cei mai săritori deținuți politici, mereu gata să-și ajute colegii care puteau să aibă încredere totală în el, inflexibil în fața administrației și fără teamă de pedepsele pe care le-ar putea suferi. De altfel, în amintirea lui Ioanid, portretul său a rămas oarecum în contrapartidă cu cel al fratelui său, Gheorghe Agarici fiind descris drept o persoană dispusă la compromisuri și care ar fi putut păstra orice secret cu o singură condiție: aceea de a nu-l cunoaște⁶¹.

În 1960, Constantin Agarici fusese transferat la închisoarea Dej, unde și-a construit un grup de încredere format din alte trei persoane: Gheorghe Tomaziu, Ioan Vorvoreanu și Amedeo Ghițescu. Aceștia funcționau ca o echipă ermetică, se ajutau reciproc și se protejau de eventualele iscodiri ale colegilor de celulă care aveau și rolul de informatori. Mereu interesat de ultimele știri, Agarici se ferea totuși să le comenteze sau să discute despre politică ori despre situația internațională, preferând ca în restul timpului să ofere meditații la limba engleză, o preocupare pe care a avut-o de-a lungul întregii sale experiențe carcerale.

În 1963, pe când se afla la Gherla, află că pedeapsa i-a fost schimbată în 25 de ani muncă silnică. Și nu este singurul eveniment notabil al acelui an: în august, fratele său, Gheorghe Agarici trece printr-o schimbare interioară profundă și acceptă să-și facă autocritica, să-și repudieze vechile valori și, ca într-o veritabilă reeducare non-violentă, să accepte primatul regimului comunist. Pentru el, urmează câteva luni în care, prin adrese și declarații, caută să-și dovedească adeziunea la noua lume comunistă, dovadă supremă fiind oferită în aprilie 1964 atunci cere să-i fie mijlocită o întâlnire cu fratele său Constantin pentru a-l determina și pe aceasta să se reeduce. Chiar el este cel care redactează planul de discuție, urmând să plece de la amintirea copilăriei, să se folosească de memoria mamei lor și, în cele din urmă să apeleze la sentimentele patriotice ale fratelui său. Ușor reticentă, administrația închisorii Gherla acceptă această reîntâlnire, propunând să aibă loc într-o celulă unde exista montată tehnică operativă, iar discuția putea fi ascultată și înregistrată⁶². Se pare însă că acea revedere nu a mai avut loc, motivele exact nefiind clare. Un rol l-a avut probabil cererea adresată miniștrilor Justiției și Afacerilor Interne de la București, la 24 aprilie 1964, de către secția britanică a Amnesty International, prin care cerea eliberarea lui Constantin Agarici:

”Suntem profund îngrijorați de soarta lui C.I. Agarici, căci el nu mai este om tânăr și din 1950 de când se află închis la

⁶⁰ Ibidem, vol. 11, ff. 164v, 166.

⁶¹ Ion Ioanid, *op. cit.*, pp. 166-168.

⁶² ACNSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 11, f. 35.

închisoarea din Dej⁶³, starea sănătății sale s-a deteriorat considerabil. Singurătatea lui, în tot timpul acestor ani de închisoare severă, trebuie să fi depășit orice putere de rezistență a unui om. De aceea, vă rugăm să aveți bunăvoința de a-i revizui cazul.

Eliberarea acestui om, cât mai curând posibil, nu numai că ar bucura pe toată lumea, aici în Anglia, dar acest fapt ar contribui foarte mult la îmbunătățirea relațiilor dintre țările noastre.”⁶⁴

Dacă propunerea lui Gheorghe Agarici ori solicitarea Amnesty International ar fi venit mai devreme, poate că destinul lui Constantin Agarici ar fi luat o altă turnură. Așa, a urmat-o pe cea a celorlalți deținuți politici care, în vara lui 1964, mai erau în închisorile și lagărele din România comunistă, fiind eliberat la 28 iulie 1964 în urma decretelor de grațiere⁶⁵.

Zenitul vieții

Puși în libertate în aceeași zi, frații Gheorghe și Constantin Agarici au revenit în București, stabilindu-se în apartamentul din Calea Victoriei. Dacă pentru fostul pilot, revenirea a fost poate mai ușoară, pentru că nu lăsase în urmă o familie, pentru Gheorghe a fost, fără îndoială, un șoc: soția sa murise de cancer în 1956, iar cei doi băieți, care aveau cinci, respectiv șapte ani când fusese reținut, erau acum doi bărbați în deplinătatea puterilor. Și unul, și celălalt au izbutit să se angajeze, chiar dacă sub nivelul lor profesional, Constantin Agarici fiind, spre exemplu, acceptat pe un șantier de construcții din sudul capitalei. Cum retribuiția era insuficientă, era nevoit ca în timpul liber să dea meditații la engleză.

La fel ca mulți alți foști deținuți politici, Constantin Agarici a fost imediat luat în supraveghere informativă, fiind încadrat de agenții „Luca”, „Fănică” și „Bănățeanu”, care încercau să-l ademenească să comenteze știrile politici interne ori internaționale. Cu o lungă experiență dobândită în închisori, Agarici se păstra departe de asemenea discuții periculoase, afirmând că:

”Nu am vreme să citesc ziarele. Ce să ne mai băgăm noi în astfel de lucruri, după câte am tras. Principalul este că sunt mulțumit și doresc, câțiva ani care îi mai am de trăit, să-i petrec

⁶³ Probabil că informațiile au ajuns la Londra de la cineva care i-a fost coleg de detenție la Dej și care, astfel, nu cunoștea că Agarici fusese transferat, ulterior, la Gherla.

⁶⁴ ANCSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 10, f. 128.

⁶⁵ Informații din fișele matricole penale din AANP.

în liniște, fără să mă mai complic sub nicio formă. De altfel, niciodată n-am priceput politica.”⁶⁶

De asemenea, maiorul I. Teodoru, cel căruia îi fusese repartizat dosarul Agarici, îl vizita periodic în primele luni de libertate, încercând să-l convingă să fie semneze un angajament de colaborare, fostul ofițer refuzând însă cu fermitate. Constantin Agarici a murit în mai 1982, la vârsta de 69 ani, sfârșitul său fiind consemnat prin necrolog scurt și sec pe pagina a patra a ziarului România Liberă:

”nepoți și strănepoți anunță cu adâncă durere decesul, după o lungă și grea suferință, a căpitanului (r) aviator Constantin Agarici, unchiu Costăchel, suflet nobil și generos, de o deosebită delicatețe.”⁶⁷

Înmormântarea fostului aviator a avut loc la 15 mai 1982, în Cimitirul Ghencea Militar, la trei ani după dispariția mamei sale, care fusese îngropată tot în capitală, dar la Cimitirul Belu⁶⁸.

Privită retrospectiv, povestea lui Constantin Agarici nu a fost poate una spectaculoasă, cu toate că au existat și momente-limită, precum cel din vara lui 1944. Departe de a fi vreun dandy al Bucureștiului interbelic, vreun aviator de anvergura lui Băzu Cantacuzino ori Alexandru Șerbănescu ori vreun spion periculos în anii de început ai Războiului Rece, Constantin Agarici rămâne unul dintre destinele care ar fi avut o cu totul altă traiectorie în societatea românească dacă, după 1945, nu s-ar fi instaurat comunismul.

FROM AIRPLANE COCKPIT TO PRISON CELL. BIOGRAPHY OF PILOT CONSTANTIN AGARICI

Abstract: Perhaps undeservedly overshadowed by his cousin, Horia Agarici, the one known as the "hunter of Bolsheviks" or the "savior of Constanta", Constantin Agarici was, like his relative, an excellent pilot who flew under the tricolor cockade on the eastern front. Participation in the Second World War was only one chapter in a much more complex and, unfortunately, tragic biography. Involved after 1945 in the activity of the British Military Missions, Constantin Agarici collaborated with the intelligence officers of the Western secret services. Exposed and arrested, the former aviator experienced a long and difficult prison term as a political prisoner in communist Romania. Freed in 1964, Constantin

⁶⁶ ANCSAS, Fond Penal, dosarul 10677, vol. 11, f. 3.

⁶⁷ „România Liberă”, nr. 11676, 15 mai 1982, p. 4.

⁶⁸ „România Liberă”, nr. 10674, 20 februarie 1979, p. 4.

Agarici wore the stamp of a former political prisoner until the end of his life. After 1989, his memory remained somewhat in the shadows, both as a result of the revival of the myth of his cousin and the importance that the memory of his mother acquired, the woman receiving the distinction of " Righteous Among the Nations" for her courageous actions from the summer of 1941.

Key Words: aviator, spying, prisons, political prisoners.